

Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi II: Kül Tigin Abidesi

Geliş Tarihi: 05.02.2015

Kabul Tarihi: 27.02.2015

Mehmet Nuri KARDAŞ*

Öz

Bu çalışmanın amacı, Orhun Abideleri'nin ikincisi olan Kül Tigin Abidesi'nin Türkçe değer aktarımı bakımından önemini ortaya koymaktır. Nitel analiz tekniklerinden "Betimsel Analiz" in kullanıldığı çalışmada, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan "Değerler Formu" ile Kül Tigin Abidesi'nde işlenen değer unsurları belirlenmiş ve metinden alıntılarla örneklendirilmiştir. Araştırmanın problem durumuyla ilgili şu sonuçlara varılmıştır: Kül Tigin Abidesi'nde, direkt ve dolaylı olarak Türk milletinin 26 farklı değerinden olmak üzere, 155 değer unsuru belirlenmiştir.

Bu değerler ve abidede işleme sıklıkları şu şekildedir: Yiğitlik-kahramanlık değeri ($f=26$), Liderlik değeri ($f=15$), Özgürlük-bağımsızlık değeri ($f=12$), Millet-aile birliği değeri ($f=11$), Tanrı inancı değeri ($f=11$), Vatan-millet menfaati ($f=8$), Gelenek-töre değeri ($f=7$), Vatan sevgisi değeri ($f=7$), Sorumluluk alma değeri ($f=7$), İleri görüşlülük değeri ($f=6$), dayanışma- muhtaçlara yardım etme değeri ($f=5$), Vefakarlık değeri ($f=5$), Sadakat değeri ($f=4$), Çalışkanlık değeri ($f=4$), Bilgelik-bilimsellik değeri ($f=4$), Saygı değeri ($f=4$), Diline sahip çıkma değeri ($f=3$), Estetik-sanat değeri ($f=3$), Dürüstlük değeri ($f=2$), Vatan toprağını kutsal sayma değeri ($f=2$), Barış değeri ($f=2$), Fedakarlık-özgecilik değeri ($f=2$), Duyarlılık-iyilik yapma değeri ($f=2$), Sevgi değeri ($f=1$), Büyüklerin sözüne itibar etme değeri ($f=1$), Kanunlara-yasalara uyma değeri ($f=1$).

Kül Tigin Abidesi'nde geçen değerler ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (MEB, 2005) dikkate alınan değerler arasında büyük ölçüde (%75) paralellik vardır. Kül Tigin Abidesi, Türkçe öğretimi değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gereken zengin bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Orhun Abideleri, Kül Tigin Abidesi, Değer Eğitimi, Türkçe Öğretimi

The Importance of Orkhon Inscriptions in Terms of Value Transfer in Turkish Language Teaching II: Kül Tigin Monolith

Abstract

The aim of this study is to reveal the importance of Kül Tigin Monolith , the second one of the Orkhon Monolith, in terms of Turkish value transfer. In the study which is used "descriptive analysis" from Qualitative research techniques, with the help of "Values Form" prepared by the researcher based on expert opinion, the value elements, processed in the Tiger's Monolith, have been determined and illustrated with quotations from the text. There has been reached the following conclusions about the state of the research problem : In the "Kül Tigin" Monolith, 155 values elements have been determined directly or indirectly including 26 different values of the Turkish nation.

These values and the frequency of processing in monolith are ; Courage-heroic value ($f = 26$), Leadership value ($f = 15$), Freedom and independence value ($f = 12$), Nation-family unity value ($f = 11$), Belief in God value ($f = 11$), Country and nation interests ($f = 8$), Tradition-customs value ($f = 7$), Patriotism value ($f = 7$), Taking responsibility value ($f = 7$), Farsightedness value ($f=6$), Solidarity-poor relief value ($f=5$), Faithfulness value ($f=5$), Loyalty value ($f = 4$), Diligence value ($f = 4$), Wisdom-scientific value ($f = 4$), Respect value ($f = 4$), "hold one's tongue" value ($f=3$), Aesthetic and artistic value ($f = 3$), Honesty value ($f = 2$), Perceiving homeland as holyland ($f=2$), Peace value ($f = 2$), Self-sacrifice value ($f=2$), Sensitivity-kindness to value ($f = 2$), Love value ($f = 1$), Respecting to the words of elders($f=1$), Complying with the law value ($f=1$).

There is significantly (%75) parallelism between the values mentioned in Kül Tigin Monolith and the values taken into account in Social Studies Teaching Program (MNE, 2005). "Kül Tigin" Monolith is a wealthy work which should be used in Turkish language teaching and value transfer.

Keywords: Orkhon Inscriptions, Kül Tigin Monolith , Values Education, Turkish Language Teaching

* Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, mnkardas@yyu.edu.tr
mnkardas@hotmail.com

Giriş

Bireylerin bir araya gelerek toplumsallaşarak millet olmaları sürecinde büyük işlev gören iki etken vardır. Bu etkenler, ortak “dil” ve “değer”lerdir. Bireyler, ancak dil ve değer paydasında buldukları ölçüde mutlu, başarılı, güvenli toplumlar meydana getirebilirler. Ve yine ancak bu sayede geleceğe güvenle bakan nesiller yetiştirebilirler. Bu anlamda millet olma başarısı gösteren toplumlarda dil, değer ve değerlerin yansıması olan kültürü birbirinden ayrı düşünmek güçtür. Nitekim birbirini tamamlayan bu unsurlar, milletin kenetlenmesini sağlayan, en büyük birleştirici öğelerdir.

Bu öğelerden dil genel manada; “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.”(Ergin, 1999). şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan hareketle dilin; iletişim-etkileşim aracı olarak işlevini yerine getirirken, içinden doğduğu millete ait olarak, tarihin bilinmeyen zamanlarından beri geçtiği çağların; ifade genişliklerini, sosyal ve kültürel değerlerini de beraberinde taşıyarak günümüze ulaştırdığı anlaşılabilir. Görülüyor ki dil, genel anlamıyla insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en yaygın ve en güçlü araç olma özelliğini taşımaktadır. Bu araç aynı zamanda hayatın hemen bütün alanlarında türlü düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer ve değer yargılarını anlama ve anlatmada; yaşanan olaylarla ilgili bilgileri ve kültür birikimini aktarmada kullanılmaktadır (Özbay, 2006: 1).

Dil gibi, kişioğlunun varlık sebeplerinden birisi olarak kabul edilen (Bolay, 2007) “Değer” ögesi de, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 1992: 82). Kızılçelik ve Erjem (1994: 99)’e göre değer; bir milletin kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için, üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen, onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâkî ilke ve inançlardır. Başka bir deyişle değer; tarihi birikimlerden oluşan köklü inançlar, üzerinde görüş birliğine varılmış kabuller, sosyal kontrol unsurları, karar verme ölçütleri, bireylerin bakış açısı, amaç ve yönlerini belirleyen etkenler, kültürün devamlılığını sağlayan düsturlar vb. olarak tanımlanabilir. Güngör (1998)’e göre değer ve değer yargısı kavramları birbiriyle ilişkili olsa da küçük farklılıklarla birbirinden ayrılmaktadır. Buna göre bir şeyin arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğunu gösteren ifadeler değer yargısı olarak değerlendirilirken, değer; bir şeyin arzu edilebilir veya arzu edilemezliğiyle ilgili bireyin sahip olduğu inançtır. Daha açık bir deyişle değer, teoriden çok pratik/amelî özellik taşır, çünkü eyleme ve ideale yöneliktir.

Bireylerarası ilişkileri düzenleme, ortak kararlar alma, seçme, başarma, sevinme, hüzünlenme, değerlendirme süreçlerinde değerler önemli ölçütlerdendir. Bu yönüyle değerler; insan hayatını düzenleyen, yönlendiren, milli ve ahlaki hususiyetleri belirleyen, kişiler arası dürüstlük, hoşgörü, fedakârlık, vefa, saygı ve sevgi gibi hayatı anlamlı kılan değişkenlerin yaşanması için güdüleyici bir rol üstlenir.

Böyle mühim bir rolü üstlenen değerlerin yeni nesillere aktarılmasında aracılık eden dilin, değerlerle ilgili buraya kadar söylenmeye çalışılan ilkeleri barındırması ve millet tarafından kabul gören, ortak iletişim aracı olma özelliğini taşıması gerekmektedir. Ancak milletin kendini gördüğü, kendisinden milli, manevi izler taşıyan bir bildirişim aracının bu işlevi eksiksiz yerine getirebileceği açıktır. Zira dil eğitimi ile kültür eğitimi birbirinden ayrı düşünülemez. Kültürün temel unsurlarının değerler olduğu dikkate alındığında, öğrencilere değer kazandırma etkinliklerinde Türk milleti için Türkçenin hayati bir işlev gördüğü anlaşılacaktır. Bu bağlamda, birey ve toplumlara kimlik kazandırmada büyük bir işlevi yerine getiren dil müessesinin, geleceği inşa görevi yüklenecek bireylere doğru ve etkili araçlarla bütün incelikleriyle öğretilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Baş döndürücü bir hızla değişen yaşam koşullarına ayak uydurabilen, milli ve manevi değerleri içselleştiren, kişisel ve mesleki yaşamında başarılı bireyler yetiştirme misyonu, eğitim kurumlarına yüklenmiştir. Bu anlamda eğitim kurumları, yalnızca bilginin değil, değerlerin de öğretildiği yapılar olarak değerlendirilmektedir (Sallabaş, 2012: 61). Topluma milli ve manevi hususiyetleri içselleştiren bireyler yetiştirme sürecinde değerler, hem ders içi hem ders dışı etkinliklerin merkezinde yer almaktadır (Halstead ve Taylor, 1996).

Türkçe Öğretim Programı (6-8. sınıflar)'nın "Genel Amaçlar" bölümünde değer eğitimiyle ilgili hedefler şu şekilde yer almaktadır: "*Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri, Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri, Millî, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır*" (MEB, 2006: 4).

Türkçe öğretimi ve değer eğitiminde basılı eserler/metinler en önemli ders materyalleridir. Dolayısıyla bu materyaller belirlenirken oldukça titiz davranmak gerekmektedir. Türkçe Öğretim Programı (MEB, 2006)'nda eğitim-öğretim etkinliklerinde okutulacak metinlerde bulunması gereken özellikler; "*Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır. Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.*

Metinlerde insan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.” (MEB, 2006) şeklinde belirtilmektedir

Programda yer verilen bu açıklamalar, Türkçe öğretimi ve değer eğitiminde kullanılacak eserlerin niteliklerinin büyük önem arz ettiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, halkın tarih boyunca değerlerini işlediği, kendini gördüğü, benimsediği, içselleştirdiği eserlerin eğitimde kullanılması, hedef kazanımlarla ilgili olumlu neticeler alınabilmesi için bir gerekliliktir.

Milletlerin tarih boyunca; sevinçlerini, hüznelerini, kahramanlıklarını, inanışlarını, inkisarlarını, muvaffakiyetlerini, geleneklerini dilleriyle meydana getirdikleri eserleriyle gelecek kuşaklara aktarmaya çalıştıkları bilinmektedir. Her milletin kendi öz diliyle meydana getirdiği şaheserleri vardır. Bu şaheserler sayesinde bireyler geçmişteki milli, ahlaki, destanî değerlerini anlayıp içselleştirerek geleceklerine yön verebilirler. Dahası, eğitim kurumlarına yüklenen dil ve değer eğitimi misyonunun istendik düzeyde gerçekleşmesi ölçüsünde bireysel ve toplumsal huzur gerçekleşmiş olacaktır. Zengin bir dil ve bu dille tarih boyunca işlenen şaheserler sayesinde gerçekleştirilen eğitimle, milli ve ahlaki değerler, geleceği inşa görevi yüklenen bireylere etkili bir şekilde aktarılabilecektir. Bu anlamda bireylerin iç ve dış dünyaları arasındaki bağlantının dil sayesinde kurulduğu, yine dil sayesinde toplumu oluşturan bireyler arasındaki ortak duygu, düşünce, inanış, kültür vb. değerlerin aktarılabildiği hatırdan çıkarılmamalıdır (Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011).

Önemli şaheserlerimiz arasında kabul edilen “Orhun Abideleri” değer eğitimi açısından üzerinde önemle durulması gereken metinlerdir. Türk milletinin ilk yazılı eserleri olarak kabul edilen bu metinler, Türk milletinin 8. asra kadarki yaşam serüveninde, içselleştirdiği milli ve manevi değerleri, işlenmiş Türkçeyle günümüze aktarması yönüyle ayrıca önemlidir.

Ergin (2013, ön söz) bu şaheserleri tavsif ederken: *Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası. Türk askeri dehasının, Türk askerlik san'atının esasları. Türk gururunun ilahi yüksekliği. Türk feragat ve faziletinin büyük örneği. Türk ictimâî hayatının ulvi tablosu. Türk edebiyatının ilk şaheseri. Türk hitabet sanatının erişilmez şaheseri. Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı. Yalın ve keskin üslubun şaşırtıcı numunesi. Türk milliyetçiliğinin temel kitabı. Bir kavmi bir millet yapabilecek eser. Asırlar içinden millî istikameti aydınlatan ışık. Türk dilinin mübarek kaynağı. Türk yazı dilinin ilk, harikulade işlek örneği. Türk yazı dilinin başlangıcını miladın ilk asırlarına çıkartan delil. Türk ordusunun kuruluşunu en az 1250 sene öteye götüren vesika. Türklüğün en büyük iftihar vesilesi olan eser. İnsanlık âleminin sosyal muhteva bakımından en manalı mezar taşları...* açıklamalarını yapmaktadır.

Orhun Abideleri'nin; gerek Türk dilinin ilk yazılı eserleri olması, gerek işlenmiş, etkili bir Türkçeye vücut bulması gerekse Türk milletinin tarih boyunca yaşattığı maddi-manevi değerlerini taşıması vb. gerekçelerle bu eserlerin değer eğitimi açısından da incelenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu gerekçeler ışığında bu çalışmada; Orhun Abideleri'nin ikincisi olan ve Bilge Kağan tarafından kardeşi Kül Tigin için yazdırılan "Kül Tigin Abidesi" incelenmiş, eserde geçen değerler belirlenerek değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

- Kül Tigin Abidesi'nde, direkt ve dolaylı olarak Türk milletinin yaklaşık kaç değerine yer verilmiştir?
- Kül Tigin Abidesi'nde geçen değerler ile Sosyal bilgiler öğretim programında dikkate alınan değerler arasındaki ilişki nasıldır?
- Kül Tigin Abidesi, Türkçe öğretimi çerçevesinde gerçekleşen değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gereken bir eser midir?

Bu problem sorularına bağlı olarak, araştırılacak değerlerin belirlenmesi için eğitim etkinliklerinde yer verilen değerler de dikkate alınarak bir değerler listesi hazırlanmış ve uzman görüşüne sunulmuştur. Bu kapsamda listedeki 40 değer, uzman görüşleri doğrultusunda revize edilerek 33'e indirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda incelenmesi için belirlenen değerler şu şekildedir: Adil olma, dürüstlük, vatan sevgisi, vatan toprağını kutsal sayma, özgürlük-bağımsızlık, barış, aile-millet birliği, dayanışma-muhtaçlara yardım etme, sadakat, vefakârlık, fedakârlık-özgecilik, diline sahip çıkma, duyarlılık-iyilik yapma, vatan millet menfaati, alçak gönüllülük, hoşgörülük, çalışkanlık, bilgelik-bilimsellik, ileri görüşlülük, estetik-sanat, sevgi, saygı, büyüklerin sözüne itibar etme, halkın görüşlerini dikkate alma, kahramanlık-yiğitlik, kanunlara-yasalara uyma, misafirperverlik, sorumluluk alma, temizlik, sağlıklı yaşamı önemseme, tanrı inancı, liderlik, gelenek-törelere uyma.

Amaç

Bu araştırmanın amacı; Türk ulusunun ilk yazılı kaynakları olan Orhun Abideleri'nden, Kül Tigin Abidesi'nde işlenen değer/değer unsurlarını, bu değerlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda esas alınan değerlerle ilişkisini belirlemek ve Türkçe öğretiminde değer aktarımı açısından önemini ortaya koymaktır.

Yöntem

Araştırmada Nitel araştırma metodolojisi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde kullanılan analiz tekniklerinden *betimsel analiz yapılmıştır*. Betimsel analizde amaç, doküman taramasıyla elde edilen bulguların yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım

ve Şimşek, 2008). Araştırmada tespit edilen değer unsurlarının frekansları belirlenmiş ve alıntılarla örneklendirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmacı ve okuyucuların, incelenen eserdeki değer unsurlarının bulunduğu metinlere daha kolay ulaşmalarını sağlamak için abidenin yüzü ve paragraf bilgileri kodlanarak tabloda belirtilmiştir.

Örneğin,

Kül Tigin Abidesi Güney Yüzü: Üç, Dört, Sekiz, Onuncu Paragraflar → KAGY:3, 4, 8, 10. p.

Kül Tigin Abidesi Doğu Yüzü: Bir, Beş, Yedi, Sekizinci Paragraflar → KADY: 1, 5, 7, 8. p.

Kül Tigin Abidesi Kuzey-Doğu Yüzü: Bir, İkinci Paragraflar → KAK-DY: 1,2.p.

Kül Tigin Abidesi Güney-Doğu Yüzü: Birinci Paragraflar → KAG-DY: 1.p.

Abidedeki yüz ve paragraflarla ilgili bilgilerin kodlanmasında Ergin (2013)'in adı geçen eserindeki dizim dikkate alınmıştır. Paragraflardaki değerler incelenirken, aynı paragrafta birden fazla farklı değer yer aldığı görülmüştür. Bu yüzden zaman zaman aynı paragraf birkaç farklı değer için kaynak olarak gösterilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulgularında, uzman görüşü alınarak belirlenen 33 değerden 26'sının farklı frekanslarla abidede işlendiği tespit edilmiştir. Öte taraftan; 7 değerle (adalet, alçak gönüllülük, hoşgörü, halkın görüşlerini dikkate alma, misafirperverlik, temizlik, sağlıklı yaşamı önemseme) ilgili unsurlara tesadüf edilmemiştir. Araştırmada 26 farklı “değer”den olmak üzere 155 değer unsuru belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında araştırılan değerler, değer unsurlarının geçtiği paragraflar ve frekansları Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Kül Tigin Abidesi’nde İşlenen Değerler

Eğitim Programları ve Uzman Görüşü Çerçevesinde Belirlenen Değerler	Değer Unsurlarının Bulunduğu Abide Yüzü ve Geçtiği Paragraflar	(f)
1 Kahramanlık-yiğitlik	KAGY: 3, 4,10.p.; KADY: 2, 3, 8, 12, 15, 18, 27, 31, 32, 34, 36, 38, 39, 40.p.; KAKY:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8,9.p.	26
2 Liderlik/lider olma	KAGY: 3, 4, 8, 9,10.p.; KADY: 1, 2, 4, 12, 13, 15, 17, 20, 29.p.; KAKY: 10.p.	15
3 Özgürlük-bağımsızlık	KADY: 6, 7, 10, 11, 15, 19, 21, 22, 23, 29, 30.p.; KAKY: 9.p.	12
4 Tanrı inancı	KAGY:1,9.p.; KADY: 1,11,12,15,16,24,25,26.p.; KAKY: 10.p.	11
5 Aile-millet birliği	KAGY: 1, 2, 10.p.; KADY: 11, 13, 16, 19,21,22,23, 28p.	11
6 Vatan-millet menfaati	KAGY:1,3,4 10.p.; KADY: 9, 20, 25, 29.p.	8

7	Gelenek- töre	KADY:1,3,4,8,13,25.p.;KAK-DY:1.p.	7
8	Sorumluluk alma	KAGY: 8, 9, 10.p.; KADY: 1, 9, 15,27.p.	7
9	Vatan sevgisi	KAGY:4,8,13.p.;KADY: 19,23,29p.	7
<i>(Tablo 1'in Devamı)</i>			
10	İleri görüşlülük	KAGY: 5, 6, 7, 8, 13.p. ; KAKY:11.p.	6
11	Dayanışma/Muhtaçlara yardım etme	KAGY: 10.p.; KADY: 16, 20, 28, 29.p.	5
12	Vefakârlık	KADY:16,20.p.;KAKY:12.p.;KAK-DY:1.p.;KABY:1.p.	5
13	Çalışkanlık	KADY: 8, 18, 27, 29.p.	4
14	Saygı	KAGY: 11.p.;KADY: 4,16, 21.p.	4
15	Sadakat	KAGY: 11,KADY:4,19p.; KAKY:13.p.	4
16	Bilgelik	KAGY: 6,7.p.; KADY: 3,5.p.	4
17	Diline sahip çıkma	KAGY:11.p.; KADY:27.p.; KAKY:10.p.	3
18	Estetik-sanat	KAGY:11,12,13.p.;KAKY:13.p.	3
19	Vatan toprağını kutsal sayma	KADY: 11,23.p.	2
20	Fedakarlık (özgecilik)	KAGY: 11.p.; KADY: 27.p.	2
21	Duyarlılık-iyilik yapma	KAGY: 8.p.; KADY: 9.p.	2
22	Dürüstlük	KAGY:10.p.; KADY: 3.p.	2
23	Barış	KAGY:4,5.p.	2
24	Kanunlara-yasalara uyma	KAGY:8.p.	1
25	Sevgi	KADY:4.p.	1
26	Büyüklerin sözüne itibar etme	KAGY:9.p.	1
Toplam Değer Unsuru			155

Tablo 1'de görüldüğü üzere Kül Tigin Abidesi'nde, toplamda 155 değer unsuru belirlenmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde Kül Tigin Abidesi'nde en yoğun ($f=26$) işlenen değer "yiğitlik-kahramanlık" olduğu anlaşılmaktadır. Yiğitlik-kahramanlık, tarih boyunca Türk milletinin en büyük vasıflarından birisi olagelmıştır. Çıkarlarını korumak, kendini ve geleceğini dış tehlikelerden muhafaza edebilmek, Türk milletinin en kutsal görevlerinden kabul edilmektedir. Bu nedenle anlatılarda Türk milletinin kahramanlık-yiğitliklerinin bolca işlendiği eserlerin kullanılması, yetişmekte olan bireylere ufuk açmak, kendilerine güven duymalarını sağlamak açısından oldukça önemlidir. Kül Tigin Abidesi kahramanlık-yiğitlik değeri açısından zengin bir eserdir.

Abidede işlenen; *...amcam Kağan ile doğuda Yeşil Nehir, Şantug ovasına kadar ordu sevk ettik. Batıda Demir Kapıya kadar ordu sevk ettik. Köğmeni aşarak Kırgız ülkesine kadar ordu sevk ettik (KAGY, 17p.; Kül Tigin Azman akına binip atılarak hücum etti. Altı eri mızrakladı. Askerin hücumunda yedinci eri kılıçladı (KAKY, 5.p.) ; Yekûn olarak yirmi beş defa ordu sevk ettik, on üç defa savaştık. İlliği ilsizleştirdik, kağanlıyı kağansızlaştırdık. Dizliye diz*

çöktürdük, başlıya baş eğdirdik (KADY, 18.p.) bu ifadeler, Türklerin savaşlarda gösterdiği kahramanlıkları örneklemesi açısından önemlidir

Tablo 1 incelendiğinde, ikinci sırada en çok işlenen değerin ($f=15$) “liderlik-lider olma” olduğu görülmektedir. Bir milleti bir arada tutan ve büyüten liderleri olduğu düşünüldüğünde, bu değerin önemi daha net anlaşılmaktadır. Liderlerin tehlike veya savaş durumlarında kahramanlık- yiğitlik göstermeleri, gerektiğinde milletlerinin çıkarları doğrultusunda politika geliştirme kabiliyeti göstermeleri, liderlerden beklenen meziyetlerdir. Nitekim Göktürkler, meziyetli, başarılı liderleri sayesinde birliklerini muhafaza edip büyümüşlerdir. Abidede Göktürk liderlerinin başarıları sıklıkla işlendiği görülmektedir. Kül Tigin Abidesi’ndeki;

Tanrı kuvvet verdiği için babam kağanın askeri kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş. Doğuya, batıya asker sevk edip toplamış, yığmış (KADY:12.p.); Ötüken ormanından daha iyisi hiç yokmuş. İl tutacak yer Ötüken ormanı imiş. Bu yerde oturup Çin milleti ile anlaştım. Altını, gümüşü, ipeği ipekliyi sıkıntısız öylece veriyor (KAGY:4.p.); Türk milleti tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık, tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin. Öyle olduğun için, beslemiş olan kağanının sözünü almadan her yere gittin. Hep orda mahvoldun (KAGY: 8,9.p.) bu anlatılar hür ve özgür bir millet olarak yaşamada, liderlerin ne denli önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Tablo 1 incelendiğinde üçüncü sırada en çok ($f=12$) vurgulanan değerin “özgürlük-bağımsızlık olduğu” görülmektedir. Bir millet hür ve bağımsız olduğu ölçüde millet olarak nitelendirilebilir. Türk milleti de tarih boyunca hep hür, bağımsız, özgür yaşayabilmek için mücadele vermiş, verdiği bu mücadelelerde sergilediği kahramanlıkları ve elde ettiği başarıları eserlerine işlemiştir. Bu değeri ön plana çıkaran metinler okutmak, yeni nesillerin bağımsızlık bilinciyle yetişmelerine katkı sunacaktır. Abidede işlenen;

Türk milleti İl yaptığı İlini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedi vermiş. Çin milletine beylik erkek evladı kul oldu, hanımlık kız evladı cariye oldu (KADY:7.p); Yukarıda Türk tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İltiş Kağanı, annem İlbilge Hatunu göğün tepesinde tutup yukarı kaldırmış olacak (KADY:,11.p.) Kül Tigin öksüz akına binip eri mızrakladı, merkezi vermedi. Annem hatun ve analarım, ablalarım, gelinlerim, prenseslerim, bunca yaşayanlar cariye olacaktı, ölenler yurtta yolda yatıp kalacaktınız (KAKY.9.p.). bu ifadeler bağımsız yaşamaya alışkın bir milletin başka milletlere hizmetkar olarak yaşamaya tahammülünün olmadığı ve hür yaşayabilmek için verdiği mücadeleyi aktarmaktadır.

Tanrıca inancı abidede yoğun işlenen ($f=11$) bir diğer değerdir. Bir milletin manevi değerlerini belirlemede temel ölçüttür inançlar. İnançlar bir milletin en büyük değerlerindedir.

Zira çoğu zaman sosyal, siyasal, politik ve iktisadi yaşamın sınırlarını ve özelliklerini belirleyen ölçütlerdir inançlar. Dolayısıyla kurumlarda verilen eğitimin ana kaygılarından biridir bireylerin inançlı yetişmesini sağlamak. Okutulacak eserler belirlenirken bu değer, olumlu yönleriyle eserlerde işlenmiş olması üzerinde önemle durulmalıdır.

Bu anlamda Tanrı inancı, Göktürklerde içselleştirilmiş bir ortak değerdir. Bu nedenle Göktürkler, giriştikleri mücadelelerde elde ettikleri zaferleri Tanrının lütfettiğini sıkça dile getirmiş ve bunu eserlerinde işlemişlerdir.

Abidede Tanrı inancıyla ilgili geçen şu anlatımlar bu anlamda önemlidir; “*Tanrı lütfettiği için İlliyi ilsizleştirmiş, kağanlıyı kağansızlatmış, düşmanı tabi kılmış, dizliye diz çöktürmüş, başlıya baş eğdirmiş (KADY:15.p.); Ondan sonra Tanrı bağışlasın, devletim var olduğu için, kısmetim var olduğu için ölecek milleti diriltip besledim (KADY:29.p.); ...İl veren tanrı, Türk milletinin adı, sanı yok olmasın diye kendimi o Tanrı kağan oturttu tabi (KADY:25, 26.p.).*”

“Aile-millet birliği” abidede yoğun ($f=11$) olarak işlenen bir değer olarak dikkat çekmektedir. Bir halkın millet olabilmesi için ortak değerler etrafında bir araya gelmek suretiyle, bağımsız ve hür yaşayabilmek için mücadele vermesi gerekmektedir. Nitekim ancak yapılan işlerde aile-millet birlik ve menfaatinin düşünülmesi ölçüsünde başarılı toplumları inşa etmek mümkün olacaktır. Abidede bu değer şu şekilde işlenmiştir:

Ben kendim kağan oturduğumda, her yere gitmiş olan millet öle yite, yaya olarak çıplak olarak dönüp geldi (KADY:27.p.); Doğuda Kadirkan ormanını aşarak milleti öyle kondurduk, öyle düzen soktuk. Batıda Kengü Tarmana kadar Türk milletini öyle kondurduk, öyle düzene soktuk. O zamanda kul kullu olmuştu. Cariye cariyeli olmuştu. Küçük kardeş büyük kardeşini bilmezdi, oğlu babasını bilmezdi (KADY:21p.); Öyle kazanılmış, düzene sokulmuş ilimiz, töremiz vardı. Türk, Oğuz beyleri, milleti, işitin: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti ilini töreni kim bozabilecekti? (KADY:22p.).

“Vatan-millet menfaati” abidede ($f=8$) frekans değeriyle yoğun işlenen bir değerdir. Aslında abide boyunca yer verilen anlatılar vatan-millet menfaatiyle ilişkilidir. Nitekim Göktürklerin verdikleri mücadelelerin temel nedenlerinden biri vatan ve millet menfaatini sağlamaktır. Günümüzde de faaliyet yürüten bütün kamu kuruluşlarının temel gayesi vatana-millete hizmet vermektir. Bu açıdan vatan-millet menfaatiyle ilgili değerlerin eğitimin her kademesinde, metinler vasıtasıyla öğrencilere hissettirilmesi gerekmektedir. Eserde geçen;

Kağan oturup, aç fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım (KAGY:10p.); Sözümü tamamiyle işit. Bilhassa küçük kardeş yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim...bunca milleti hep düzene soktum. Türk kağanı Ötüken ormanında otursa ilde sıkıntı yoktur (KAGY:1,3.p.); Demir Kapıya kadar ordu sevk ettim. Kuzeyde Yir Bayırku yerinde kadar ordu

sevk ettim. Bunca yere kadar yürüttüm. Ötüken Ormanından daha iyi hiç yokmuş(KAGY: 4.p.) bu ifadeler, vatan-millet menfaatini sağlamak amacıyla Türk liderlerin büyük çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır.

“Gelenek-Töre” değeri, abidede yoğun (f=7) işlenen bir değerdir. İnançlar çerçevesinde şekillenen gelenek ve töreler, yazılı olmazsa da toplumun şekillenmesinde etkili olan hükümler içerir. Bu manada doğumdan ölüme kadar kişioğlunun her döneminde töre ve gelenekler önemli rol oynayan toplumsal değerlerdir. Dini inançlar gibi bu değerlerin de eserlerde işlenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması millet için önem arz etmektedir.

Bu değer Kül Tigin Abidesi’nde şu şekilde yer almıştır; “ *Kendisi öylece vefat etmiş. Yasçı, ağlayıcı, doğuda gün doğusundan Bökli Çöllü halk... bunca millet gelip ağlamış, yas tutmuş (KADY:4.p.); babam kağan için ilkin Baz Kağanı balbal olarak dikmiş. O töre üzerine kağan oturdu. Amcam kağan oturarak Türk milletini tekrar tanzim etti, besledi. Fakiri zengin kıldı, azı çok kıldı (KADY:16p.).*”

Tablo incelendiğinde abidede en çok (f=7) işlenen değerlerden birinin de “Sorumluluk alma” olduğu görülecektir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de toplumsal yaşamda en çok önemsenen değerlerden birisi, bireylerin sorumluluk alma bilinciyle yetişmesini sağlamaktır. Öyle ki bireylere henüz küçük yaşlarda bu bilinci kazandırabilmek için eğitim programlarında, bireyin kendi öğrenme-öğretme, çalışma vb. sorumluluğu yüklenmesine yönelik kazanımlara yer verilmektedir. Amaç bireyin kendisine, ailesine, akrabalarına, çevresine, ülkesine vb. karşı yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamaktır.

Kül Tigin Abidesi’nde “sorumluluk alma” değeri şu şekilde işlenmiştir: “*Öyle olduğun için, beslemiş olan kağanının sözünü almadan her yere gittin. Hep orda mahvoldun, yok edildin(KAGY:9p.); Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmam. Küçük kardeşim Kül Tigin ile, iki şad ile öle yite kazandım (KADY:27.p.); Kağan oturup aç, fakir milleti hep toplattım, fakir milleti zengin kıldım(KAGY:10).*”

Abidede “ileri görüşlülük” değeri (f=6) frekansla yoğun işlenen bir değer olarak dikkat çekmektedir. İleri görüşlülük daha çok bir liderlik vasfı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim devlet idare edenlerin, gelişmelerle ilgili ön görülere sahip olmaları, millet-devlet menfaati doğrultusunda kararlar almalarında önemli bir etkidir. Türk milletinin istişare geleneğinde liderlerin veya kanaat önderlerinin gelişmelerle ilgili görüşlerinin alınması, muhtemel olumsuzluklara karşı önlem alınabilmesi için tarih boyunca büyük önem arz etmiştir. Abidede bu değerle ilgili şu anlatılara yer verilmiştir:

Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış. Yaklaştırdıktan sonra kötü şeyleri o zaman düşünürmüş. ... tatlı sözüne, yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok, Türk milleti öldün; Türk

milleti öleceksin (KADY:5,6.p.); O yere doğru gidersen, Türk milleti öleceksin! Ötüken yerinde oturup kervan, kafile gönderirsen hiçbir sıkıntın yoktur. Ötüken ormanında oturursan ebediyen il tutarak oturacaksın(KADY:8.p.).

Eserde işlenen “Vatan sevgisi” değeri de dikkat çeken (f=6) önemli bir değerdir. Abidede işlenen ; “ Ötüken ormanından daha iyisi hiç yokmuş (KADY:4.p.); Tanrı bağışlasın, devletim var olduğu için, kısmetim var olduğu için, ölecek milleti diriltip besledim(KADY:29.p.); Ecdadımızın tutmuş olduğu yer, su sahipsiz olmasın diye ... (KADY:19.p.)” vb. ifadeler bu değeri anlatmaktadır.

“Dayanışma-muhtaçlara yardım etme” ve “Vefakârlık” değerleri aynı frekansla (f=5) Kül Tigin Abidesi’nde işlenen sosyal değerlerdir. Dayanışma- muhtaçlara yardım etme değeri eserde; “ Çıplak milleti elbiseli, fakir milleti zengin kıldım. Ölecek milleti diriltip besledim (KADY:29.p.); Kağan adını burda biz verdik. Küçük kız kardeşim prensesi verdik. Kendisi yanıldı, kağanı öldü, milleti cariye, kul oldu. Kögmenin yeri, suyu sahipsiz kalmasın diye Az, Kırgız kavmini düzene sokup geldik savaştık ilini geri verdik (KADY:20.p.)” şeklinde işlenmiştir.

“Vefakârlık” değeri ile ilgili eserde, Kül Tigin’in ölümünden sonra dile getirilen şu anlatımlar dikkat çekicidir:

Kül Tigin koyun yılında on yedinci günde uçtu. Dokuzuncu ay, yirmi yedinci günde yas töreni tertip ettik. Türbesini, resimini (heykelini), kitabe taşını maymun yılında yedinci ay, yirmi yedinci günde hep bitirdik. Kül Tigin kendisi kırk yedi yaşında bulut çöktürdü... bunca resimciyi Tuygut vali getirdi (KAK-DY:1.p.); Udar general geldi. Çin kağanından İsiyi Likeng geldi. On binlik hazine, altın, gümüş fazla fazla getirdi. Tibet kağanından vezir geldi. Batıda gün batısındaki Soğd, İranlı, Buhara ülkesi halkından Enik general, oğul tarkan geldi(KAKY:12.p.).

Tablo’da “Çalışkanlık” değeri (f=4) frekansla en çok işlenen değerler arasında yer almaktadır. Bireyin meslek ve sosyal hayatında başarılı olmasının anahtarı çalışkan olmasıdır. Ancak işini-mesleğini ve çalışmayı seven insanlardan oluşan toplumlar başarıya imza atabilir. Yazıtta çalışkanlık değeriyle ilgili belirlenen unsurlardan bazıları şunlardır; “Elli yıl işi gücü vermiş. Doğuda gün doğusunda Bökli Kağan’a kadar ordu sev k edivermiş (KADY:8.p); Türk milleti için gece uyumadım, gündüz oturmam . Küçük kardeşim Kül Tigin ile, iki şad ile öle yite, kazandım (KADY:27.p.); Az milleti çok kıldım. Değerli illiden, değerli kağanlıdan daha iyi kıldım (KADY:29.p.).”

Abidede işlenen “saygı değeri (f=4)” de toplumda, sosyal yaşamda düzeni sağlamak için oldukça önemli bir değerdir. Özellikle Türk-İslam toplumlarında önem atfedilen bu değer için çocuklara kazandırılabilmesi için okul-aile iş birliği kurmakta; aile, okul ve sosyal yaşamda

geleneklerine bağı, büyüklerine saygılı, ailesine ve milletine sadık bireyler yetiştirmek için gerekli değerlerdir. Dolayısıyla Türk milletinin milli ve manevi değer unsurlarını barındırması yönüyle zengin bir eser olduğu belirlenen Kül Tigin Abidesi'nin, eğitim-öğretim etkinliklerinde okutulması gereken bir şaheser olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Kül Tigin Abidesi'nde doğrudan ve dolaylı olarak geçen, toplamda 155 değer unsuru belirlenmiştir. Bu bulgular abidenin değer aktarımı açısından oldukça zengin bir eser olduğuna işaret etmektedir.

Sonuç

Türk milletinin şaheserleri arasından zikredilen eserlerinden birisi, aynı zamanda Türklerin ilk yazılı eserleri olarak kabul edilen Orhun Abideleri'dir. Orhun Abideleri'nin ikincisi olarak kabul edilen Kül Tigin Abidesi'nde işlenen değer unsurlarının belirlenmesi, bunların öneminin ortaya konması kaygısıyla yapılan bu araştırmada, araştırmamanın problem sorularıyla ilgili şu sonuçlara varılmıştır:

✓ Kül Tigin Abidesi'nde, direkt ve dolaylı olarak Türk milletinin 26 farklı değerinden olmak üzere, 155 değer unsuru belirlenmiştir.

Bu değerler ve abidede işlenme sıklığı şu şekildedir: Yiğitlik-kahramanlık değeri ($f=26$), Liderlik değeri ($f=15$), Özgürlük-bağımsızlık değeri ($f=12$), Millet-aile birliği değeri ($f=11$), Tanrı inancı değeri ($f=11$), Vatan-millet menfaati ($f=8$), Gelenek-töre değeri ($f=7$), Vatan sevgisi değeri ($f=7$), Sorumluluk alma değeri ($f=7$), İleri görüşlülük değeri ($f=6$), Dayanışma- muhtaçlara yardım etme değeri($f=5$), Vefakârlık değeri ($f=5$), Sadakat değeri ($f=4$), Çalışkanlık değeri ($f=4$), Bilgelik-bilimsellik değeri ($f=4$), Saygı değeri ($f=4$), Diline sahip çıkma değeri ($f=3$), Estetik-sanat değeri ($f=3$), Dürüstlük değeri ($f=2$), Vatan toprağını kutsal sayma değeri ($f=2$), Barış değeri ($f=2$), Fedakarlık-özgecilik değeri ($f=2$), Duyarlılık-iyilik yapma değeri ($f=2$), Sevgi değeri ($f=1$), Büyüklerin sözüne itibar etme değeri ($f=1$), Kanunlara-yasalara uyma değeri ($f=1$).

✓ Kül Tigin Abidesi'nde işlenen değerler ile sosyal bilgiler alanında dikkate alınan değerler arasında büyük ölçüde (%75) paralellik vardır.

Sosyal bilgiler eğitiminde (MEB, 2005) öğrencilere kazandırılması için belirlenen 20 değer vardır. Bunlar; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Çalışma bulgularında, belirlenen değer unsurları incelendiğinde, bunların 15'inin Sosyal bilgiler eğitimi için belirlenen değerler içerisinde yer aldığı görülmüştür. Kül

Tigin Abidesi bu yönüyle, sosyal bilgiler eğitiminde yer verilen değerleri de büyük ölçüde karşılamaktadır.

Bununla birlikte sosyal bilgiler eğitiminde dikkate alınan yirmi değer, değer eğitimiyle ilgili beklentileri karşılamakta yetersiz kaldığı söylenebilir. Toplumdaki bütün bireyler için barış içinde huzurlu bir yaşamın güvencesi olan yasalara-kanunlara uyma değerine, sosyal bilgiler değer eğitiminde yer verilmemiş olması düşündürücüdür. Dahası, bir milletin en önemli değerleri arasında sayabileceğimiz; kahramanlık-yiğitlik, Allah/Tanrı inancı, vatan-millet menfaati, büyüklerin sözüne itibar etme, vefakârlık, fedakârlık, diline sahip çıkma vb. değerlere, sosyal bilgiler dersi değer eğitiminde doğrudan yer verilmemiş olması da eksikliklerdir.

Diğer önemli bir eksiklik de öğretim programları içerisinde, yalnız Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda değerlerle ilgili amaç kazanımlara yer veriliyor olmasıdır. Olması gereken; sosyal bilgiler alanında olduğu gibi, Türkçe Öğretimi Programı'nda da, değerlerle ilgili amaç kazanımlara doğrudan yer verilmesidir. Nitekim Türkçe eğitimi ve değer eğitimi birbirinden ayrı düşünülemez. Çünkü metinler hem Türkçe öğretiminde hem değer eğitiminde temel materyallerdir. Türkçe eğitimi etkinliklerinde değer eğitimi ile ilgili kazanımların da ayrı bir başlık altında değerlendirilmesi ve eğitimin bu kazanımlar çerçevesinde yürütülmesi, bu eksikliğin giderilmesi yönünde önemli bir adım olacaktır.

✓ Kül Tigin Abidesi Türkçe öğretimi değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gereken zengin bir eserdir.

Zira bu eser, Türk milletinin milli ve manevi değerlerinin bolca işlendiği, tekrarlarla bu değerlerin zihinlere iyice kazındığı bir eserdir. Eserin hemen her satırında değer unsurlarına rastlamak mümkündür. Değerlerin işlenmiş, açık bir Türkçe ile iletilmiş olması, gerektiğinde deyim, mecaz ve özdeyişlere yer verilmiş olması, Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından bu eseri daha da anlamlı ve önemli kılmaktadır.

Gerek Türk milletinin 26 farklı değerini barındırması, gerek bu değerlerin büyük çoğunluğunun Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ele alınan değerlerle paralellik göstermesi gerekse, işlenmiş, etkili bir Türkçe ile yazılmış olması Kül Tigin Abidesi'nin değer eğitimi için önemli bir kaynak olduğunu göstermektedir. Milli değerlerimizle yoğrulmuş bu eseri, özünü bozmadan yapılacak küçük dokunuşlarla (paragraf/cümleler arasındaki anlamsal kopuklukları gidermek üzere) öğrencilerin istifadesine sunmak, topluma başarılı, yararlı bireyler yetiştirmek adına bir ihtiyaçtır.

Alan yazında Orhun Abideleri'nin Türkçe değer iletimi bakımından incelenmesi üzerine hazırlanmış herhangi bir esere rastlanılmamıştır. Bu bağlamda, Kül Tigin Abidesi'nin Türkçe değer iletimi bakımından önemini ortaya koyan bu çalışma, Orhun Abideleri'nin değer aktarımı bakımından yeterliği hakkında ilgililere bilgi ve fikir vermesi yönüyle önemlidir.

Kül Tigin Abidesi'nde işlenen değerlerin bu araştırmayla sunulan değerlerle sınırlı olduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Nitekim alan uzmanlarınca hazırlanacak yeni değer formlarıyla yapılacak incelemelerde, farklı değer ve değer unsurlarını da belirlemek mümkündür.

Kaynaklar

- Aydın, M.Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2014). Okulda Değerler Eğitimi, Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar. (4. Basım), Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bolay, S. H. (2007). Aşkın Değerler Buhranı, Değerler ve Eğitimi: İstanbul: Dem Yayınları.
- Ergin, M. (1999). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2013). Orhun Abideleri. İstanbul: Boğaziçi Yayınları (47. Baskı),
- Güngör, E. (1998). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Kızılcılık S. ve Erjem Y. (1994). Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü. Ankara: Atilla Kitabevi
- Korkmaz, Z. Parlatur, İ. B.Ercilasun, A. Zülfikar, H. Gülensoy, T. Birinci, N. (2012) Türk Dili ve Kompozisyon. Bursa: Ekin Yayınevi
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-7. Sınıflar) Öğretim Programı Ve Kılavuzu. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Özbay, M. ve Karakuş Tayşi, E. (2011) Dede Korkut Hikayeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, C.1, S.1*
- Özbay, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi. *Türk Dili, S. 602, s.112- 120.*
- Özbay, M. (2006). Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I. Ankara: Öncü Kitap
- Sallabaş, M.E. (2012) Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.59-68*
- TDK (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tural, S. (1992). Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemler. Ankara: Seçkin Yayınları.